

Malalties mentals

1. PROBLEMA DE SALUT, SOCIAL I ECONÒMIC

2. MORTALITAT

3. MORBIDITAT

Segons la OMS, els trastorns mentals suposen cinc de les deu causes principals de càrrega de morbiditat de tot el món (depressió, autolesions, esquizofrènia, trastorn bipolar i problemes associats al consum d'alcohol). Pel 2020 es preveu un augment de morbiditat mundial a causa dels problemes mentals fins al 15%. La depressió és ja el problema de salut més prevalent en alguns estats membres de la Unió Europea. Per una altra banda, el suïcidi és una causa de mort important.

A les Illes, l'any 2008, els morts per trastorns mentals i del comportament eren més freqüents en dones que en homes. En dones representava la cinquena causa més freqüent de mort. Quant al suïcidi, al voltant de 70 persones residents morien cada any per aquesta causa, dels quals, quatre de cada cinc eren homes. Respecte a la mitjana nacional, les taxes eren similars o lleugerament superiors en homes. Al llarg del període 2003-2007, s'observava un lleuger descens de les taxes en homes i un lleuger creixement en les dones de les Illes.

Els resultats de l'Enquesta de Salut de les Illes Balears revelen que un 25,1% de la població adulta estava en risc de patir un trastorn mental, risc més elevat en les dones, persones grans, classe social desfavorida i aquelles que percebi un estat de salut regular o dolent.

El trastorn d'ansietat, seguits dels trastorns de l'estat d'ànim eren els trastorns mentals comuns més freqüents, sobretot entre les dones. Quant al trastorn mental greu (TMG), no hi ha dades epidemiològiques que permetin conèixer la seva prevalença. Una estimació indirecta calculava un índex de 2,6/1000 habitants encara que segons la OMS entre un 35-50% de casos amb TMG no estaven en contacte ni rebien atenció regular a la Xarxa pública de salut mental. El pacient amb TMG absorbia una gran quantitat de recursos assistencials de salut mental i si no rebia atenció tenia un risc elevat de sofrir un nou brot el primer any, risc que augmentava al 80% als tres anys, amb el deteriorament que aquest tipus de crisi comportava.

L'estada mitjana d'hospitalització per un trastorn mental a les nostres Illes era de 13,6 dies. Els trastorns psicòtics produïen un nombre més elevat d'altres i d'estades mitjanes que els trastorns neuròtics. En relació a les autolesions, la taxa d'altres a les Illes, l'any 2007, va ser de 25,1 altres per 100.000, taxa més elevada en dones $29,0 \cdot 10^5$ que en homes $21,17 \cdot 10^5$

1. Problema de salut, social i econòmic

Segons la OMS, els trastorns mentals suposen cinc de les deu causes principals de càrrega de morbiditat de tot el món (depressió, autolesions, esquizofrènia, trastorn bipolar i els problemes associats al consum d'alcohol). A més es preveu, pel 2020, que el percentatge de morbiditat mundial a causa dels problemes mentals augmenti fins al 15%.

Les persones amb trastorn mental greu (TMG) veuen notablement afectada la manera de cobrir, entre d'altres, les seves necessitats de manutenció, salut, allotjament, treball,

seguretat, relacions afectives, sexualitat, suport social i familiar. L'esperança de vida és un 20% inferior a la població general.

A Europa, els trastorns mentals augmenten i s'estima que al voltant de 50 milions de ciutadans europeus (11% de la població) presenten algun tipus de trastorn mental. La depressió és ja el problema de salut més prevalent en alguns estats membres. Per una altra banda, el suïcidi és una causa de mort important. A Europa s'estima que es produeixen uns 58.000 suïcidis anuals dels quals tres quartes parts són homes.

La depressió és un dels factors de risc més important del suïcidi. A Espanya la depressió representa un cost de 781 milions d'euros anuals, el 30% dels recursos destinats a la salut mental. La psicosis consumeix un 50% d'aquests recursos. Continuant amb els criteris de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) i amb el suport dels informes del Banc Mundial i els estudis de la Universitat de Harvard, ja a l'any 1996 conclouïen que totes les malalties mentals, fins i tot el suïcidi, constitueixen la segona càrrega de malaltia en les societats d'economia de mercat. Un altre estudi de 1999 de la OMS i el Banc Mundial afirmava que la càrrega sociosanitària de les malalties mentals representa el 10% de totes les malalties, i que l'any 2020 representarà el 15%.

A partir d'aquestes dades, la OMS recomana destinar entre el 5-15% del pressupost sanitari a la salut mental. A les Illes Balears, la despesa en aquest concepte està entorn al 4,5%, la qual cosa vol dir que hi ha un marge de milloria fins arribar al 7% recomanat, cosa que ja es fa a altres comunitats autònomes espanyoles.

L'any 2000, la Societat Espanyola de Psiquiatria en el Llibre Blanc, que va publicar avaluant els costos dels trastorns de la salut mental a l'Estat, ho valorava en el seu conjunt al voltant dels 2.700-3.000 milions euros, equivalent aproximadament al 0,5-0,6% del producte interior brut (PIB). D'aquesta factura, els costos directes (ambulatoris, hospitalaris i de farmàcia) varen representar el 39% (uns 1.150 milions d'euros), d'aquests, uns 727 milions eren a causa tan sols de la despesa farmacèutica. El 61% foren per costos indirectes derivats de la mortalitat prematura, incapacitat transitòria, invalidesa o baixa productivitat.

A partir d'aquests indicadors es pot estimar que a les Illes Balears, amb un PIB l'any 2004 de 19.700 milions euros, els costos mentals s'acostarien als 108 milions d'euros, amb un cost sanitari directe de més de 40 milions d'euros, dins aquesta xifra, la factura de farmàcia era superior als 27 milions d'euros (taula 1).

Taula 1. Costos comparats total Espanya i Illes Balears

Tipus de cost	Detall del cost	Distribució del cost	Extrapolació per Espanya	Extrapolació per a IB
Costs directes	Cost de farmàcia	25%	725 €	27 €
Costs indirectes	Cost assistencial	15%	425 €	16 €
	Morbimortalitat, Incapacitat	60%	1.700 €	65 €
Cost total de la salut mental			2.850 €	108 €

Expressat en milions d'euros

Font: " Llibre blanc Societat Espanyola de Psiquiatria" : " Estudi econòmic sobre el cost social dels trastorns de salut mental a Espanya". 2000.

2. Mortalitat

A les Illes, l'any 2008, es varen produir 284 morts per trastorns mentals i del comportament (el 36% eren homes i el 64%, dones). En dones representava la cinquena causa més freqüent de mort. La majoria d'ells, per trastorns mentals orgànics (senils i presenils). En aquest grup es recullen les demències vasculares, patologies neurològiques, que en el nostre medi no estan reflectides dins l'àmbit de la salut mental.

Si tenim en compte que la depressió és un dels factors de risc més important de suïcidi, no és estrany que aquesta sigui una important causa de mort. A Europa s'estima que es produeixen uns 58.000 suïcidis/any, dels quals tres quartes parts són homes. A les Illes, al voltant de 70 persones/any cometen suïcidi, dels quals, quatre de cada cinc són homes. Respecte a la mitjana nacional, les Illes presenten unes taxes similars o lleugerament superiors en homes. Al llarg del període 2003-2007 s'observava un lleuger descens de les taxes en homes i un lleuger creixement en les dones de les Illes (taula 2).

Taula 2. Taxa de mortalitat per suïcidi 2003-2007 (ajustada a la població europea)

Any	Illes Balears		Nacional	
	Home	Dona	Home	Dona
2003	12,3	1,9	11,1	3,3
2004	10,8	2,6	11,1	3,3
2005	10,9	2,5	10,4	3,2
2006	10,5	2,1	9,9	2,8
2007	10,9	3,2	9,6	2,9

L'edat mitjana de defunció per suïcidi era al voltant dels 50 anys.

En relació concretament a les persones amb trastorns esquizofrènics, cal recalcar els alts valors de mortalitat reflectits en els apartats següents:

- 1.6 vegades major risc en totes les causes de mortalitat.
- 4.3 vegades major risc per causes no naturals (suïcidi, mort accidental...).
- 1.4 vegades major de causes per malaltia (particularment: malalties cardiovasculars, infeccioses, respiratòries i endocrines).
- I l'esperança de vida també inferior al 20% de la població general.

3. Morbiditat

Segons estimacions de la OMS, l'Institut Americà de Salut Mental, l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria i diversos estudis i enquestes rellevants, com l'enquesta ECA (Epidemiologic Catchment Area) i l'enquesta NCS (National Comorbidity Survey) que foren revisats el 2002 en funció de la significació clínica i per unificar els resultats d'ambdues (Arxives of General Psychiatry, American Association 2002 www.archgenpsychiatry.com), un 20-25% de la població pateix al llarg de la seva vida algun tipus de trastorn mental. Si transposam aquestes xifres a les Illes Balears es suposa que entre 200.000 - 250.000 persones seran víctimes d'aquest trastorn al llarg de la seva vida.

L'Enquesta de Salut de les Illes Balears (ESIB 2007) recull informació del risc de patir un trastorn mental en la població a partir del qüestionari de salut de Goldberg (GHQ-12). Els resultats revelen que un 25,1% de la població adulta estava en risc de patir un trastorn mental, risc més elevat en les dones (31,5%) que en els homes (18,8%). El risc era més elevat a les Illes que a nivell nacional (21%) a on es mantenia la major freqüència en les dones (27%) que en els homes (15%).

La influència de factors socioeconòmics sobre la salut mental és prou reconeguda i mostra l'associació dels trastorns mentals amb les circumstàncies del context social. Els resultats de l'Enquesta posen de manifest que el risc de patir un trastorn mental era més elevat entre les persones de classe social desfavorida. Les dones, les persones grans, les persones de classe social baixa i les persones que referien una mala percepció del seu estat de salut eren més vulnerables a tenir una mala salut mental. Les desigualtats de gènere es potencien amb les desigualtats socials.

Els trastorns mentals comuns eren els més freqüents a la nostra societat. L'estudi ESE-MeD estimava una prevalença del 23% en les dones i el 16% en els homes.

Els trastorns d'ansietat, seguits pels trastorns de l'estat d'ànim eren els trastorns mentals comuns més freqüents. Aquestes dades eren concordants amb els resultats de l'ESIB, que assenyalaven com una de les patologies més freqüents que patia la població, els trastorns de depressió/ansietat, trastorns més freqüents entre les dones que entre els homes.

Si ho valoràssim per gènere, els trastorns mentals afectarien anualment entre el 18-25% de les dones i entre el 8-15% dels homes. Els trastorns depressius i d'ansietat eren pràcticament tres vegades més prevalents en la dona, però l'esquizofrènia era més prevalent en l'home (Estratègia de salut mental de les Illes Balears).

Per grup d'edat, els nins presentaven més trastorns de conducta que les nines. Entre el 35-49 anys i els més grans de 65 els trastorns més freqüents eren els depressius. En les persones entre els 50-64 anys, el més sovint eren els trastorns d'ansietat.

El TMG es defineix com aquella malaltia que afecta de manera crònica, altera o limita el desenvolupament de les seves capacitats de funcionament social. L'esquizofrènia seria el paradigma del TMG, però inclou altres tipus de malalties mentals. Quant a l'esquizofrènia/síndrome esquizofreniforme a la regió europea és de l'1% de la població, extrapolat a les Illes Balears suposa que 10.000 persones n'estan afectades.

Donada l'absència d'estudis epidemiològics, no disposam de dades directes sobre prevalença ni incidència de TMG encara que s'estimen unes xifres molt inferiors. Per realitzar una estimació de les persones afectades ens basam en els criteris de consens de l'Institut Nacional de Salut Mental d'USA (NIMH,1987). Les dades estimades eren que el 40% dels trastorns psicòtics complien criteris de TMG, i el 9% dels trastorns no psicòtics atesos (segons criteris de durada i discapacitat), i així s'obté l'índex de 2,6/1000 habitants. Atès l'indicador abans esmentat, podem extrapolar una aproximació indirecta segons les dades de població de les nostres Illes. Prenem com a fonts la població segons targeta sanitària a gener de 2005 (951.436 habitants), l'estimació de les persones amb TMG ateses en els serveis de salut mental fou del 0,3% de la població general (2.854 persones).

A tot l'anteriorment esmentat hem d'afegir que, segons dades de la OMS, entre un 35-50% de casos amb TMG no estaven en contacte ni rebien atenció regular a la Xarxa pública de salut mental, pel que no estaven identificats: s'estima, doncs, que hi havia al menys 5.000 persones amb TMG a les Illes Balears i que sols 2.854 eren ateses a la Xarxa de

salut mental. (Per veure'n els recursos, consultar el capítol dedicat a recursos sanitaris d'aquesta publicació).

Aquestes persones absorbien el 50% dels recursos assistencials de salut mental. Cal destacar que segons els experts, un terç d'aquests malalts eren rehabilitables i que si no rebien atenció, la persona amb TGM tenia un 50% de possibilitats de sofrir un nou brot el primer any, i aquest risc augmentava al 80% als tres anys, amb el deteriorament que aquest tipus de crisi comporta.

La morbiditat hospitalària a les Illes Balears considerant les unitats d'hospitalització breu durant els anys 2002-2004, es pot veure reflectida en la taula adjunta (taula 3):

Taula 3. Activitat assistencial en les unitats d'hospitalització breu (2002-2004)

	2002	2003	2004
Nre. d'ingressos	2.434	2.422	2.434
Taxa d'ingressos x 1.000 habitants	0,3	0,2	0,3
Estades	34.018	33.881	35.840
Estada mitja (dies)	14	13,99	14,72

Les dades de l'Enquesta de Morbiditat Hospitalària (EMH) del 2007, elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística mostren que a les Illes es produïren 3.146 altes hospitalàries a causa d'aquests trastorns. Representaren un total de 46.255 estades hospitalàries, amb una estada mitjana de 14,7 dies. Els trastorns psicòtics produïen un nombre més elevat d'altes i d'estades i d'estades mitjanes que els trastorns neuròtics (taules 4 i 5).

Taula 4. Altes i estades hospitalàries, segons el sexe i el diagnòstic principal. 2008

	Altes hospitalàries			Estades hospitalàries		
	Ambdós sexes	Home	Dona	Ambdós sexes	Home	Dona
Trastorns mentals	3.283	1.691	1.592	44.651	22.314	22.337
Psicosis orgàniques, altres psicosis i trastorns mentals a causa de l'ús de drogues o alcohol	2.316	1.317	999	35.023	18.873	16.149
Psicosis orgàniques senils i presenils	84	39	45	1.860	839	1.021
Trastorns esquizofrènics	578	355	222	11.413	6.686	4.728
Psicosis alcohòliques i síndrome de dependència de l'alcohol	430	302	129	4.521	3.119	1.402
Psicosis per drogues, dependència de drogues i abús de drogues sense dependència	173	123	50	1.555	1.079	476
Altres psicosis	1.051	498	552	15.673	7.151	8.523
Trastorns neuròtics, de la personalitat i altres no psicòtics (excepte drogues o alcohol).	967	374	593	9.628	3.440	6.188
Retard mental						
Trastorns neuròtics de la personalitat i altres trastorns mentals no psicòtics (excepte drogues o alcohol)	952	366	587	9.255	3.282	5.973
Altres trastorns mentals i retard mental	15	9	6	373	158	215

Font:
Institut Nacional
d'Estadística

Taula 5. Estada mitjana, segons el sexe i diagnòstic principal. 2008

Unitats:dies

	Illes Balears		
	Ambdós sexes	Home	Dona
290-319 V TRASTORNS MENTALS	13,6	13,2	14,1
290-299,303-305 V.1 Psicosis orgàniques, altres psicosis i trastorns mentals a causa de l'ús de drogues o alcohol	15,1	14,3	16,2
290 Psicosis orgàniques senils i presenils	22,1	21,6	22,5
295 Trastorns esquizofrènics	19,8	18,8	21,3
291,303 Psicosis alcohòliques i síndrome de dependència de l'alcohol	10,5	10,4	10,8
292,304-305 Psicosis por drogues, dependència de drogues i abús de drogues sense dependència	8,9	8,8	9,5
293-294,296-299 Altres psicosis	14,9	14,4	15,4
300-302,306-319 V.2 Trastorns neuròtics, de la personalitat i altres no psicòtics (excepte drogues o alcohol). Retard mental	9,9	9,2	10,4
300-302,306-316 Trastorns neuròtics de la personalitat i altres trastorns mentals no psicòtics (excepte drogues o alcohol)	9,7	8,9	10,2
Resta (300-302,306-319) Altres trastorns mentals i retard mental	24,8	18,4	33,4

Font: Institut Nacional d'Estadística

En relació a les autolesions, la taxa d'altres a les Illes, l'any 2007, va ser de 25,1 altres per 100.000, taxa més elevada en dones $29,0 \times 10^5$ que en homes $21,2 \times 10^5$ (Informe d'avaluació de salut mental CISNS).

Una comparació de les altes, les estades i l'estada mitjana per trastorn mental durant el període 2003-2007 queda reflectida a la taula 6. Podem veure que durant d'aquest període hi va haver una disminució del nombre d'altres, fonamentalment en el cas de les dones, i una lleugera disminució del nombre d'estades hospitalàries, també en les dones.

Taula 6. Evolució del nombre d'altres, d'estades i d'estada mitjana per trastorn mental durant 2003-2007

Any	Altes hospitalàries			Estades hospitalàries			Estada mitjana		
	Ambdós sexes	Home	Dona	Ambdós sexes	Home	Dona	Ambdós sexes	Home	Dona
2003	3.548	1.632	1.916	47.258	22.679	24.579	13	14	13
2004	3.397	1.693	1.704	53.538	25.608	27.931	15	15	16
2005	3.202	1.585	1.617	46.516	24.188	22.328	15	15	14
2006	3.107	1.523	1.584	47.730	24.973	22.757	15	16	14
2007	3.146	1.639	1.506	46.255	22.863	23.391	14,7	13,9	15,5

Font: FIC. Ib-salut

Per a més informació:

Estratègia de salut mental a les Illes Balears: www.caib.es (portal salut).

El capítol d'aquesta monografia: Com vivim. Serveis sanitaris.